

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОВЕДЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ДО СТАНУ СП'ЯНІННЯ (СТ. 180 КУПАП)

SEPARATE PROBLEMS OF ADMINISTRATIVE RESPONSIBILITY FOR PROVIDING A MINOR TO A STATE OF INTOXICATION (ART. 180 OF THE KUPAP)

Шестак Л.В., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного та приватного права
Національний університет «Чернігівська політехніка»

Веремієнко С.В., старший викладач кафедри правоохоронної діяльності
та загальноправових дисциплін
Національний університет «Чернігівська політехніка»

У статті аналізуються проблеми правового регулювання адміністративної відповідальності за доведення неповнолітнього до стану сп'яніння. Автори вказують на лаконічність положень статті 180 Кодексу України про адміністративні правопорушення та наявність ряду законодавчих прогалин, які ускладнюють адміністративно-правову кваліфікацію. Зокрема, відзначено, що наразі у положеннях адміністративного законодавства відсутнє єдине бачення поняття «неповнолітній», і в різних нормах це поняття вказує на особу у віці 14–16 років або 16–18 років. Автори наголошують на доцільності використання поняття «неповнолітній», під яким слід розуміти осіб у віці від 16 до 18 років, та пропонують змінити зміст ч. 3 ст. 184 Кодексу.

Крім того, відзначено, що доведення особи, яка не досягла повноліття до стану наркотичного сп'яніння завдає останньому більше шкоди, ніж доведення до стану алкогольного сп'яніння, а тому має передбачати більш суворе покарання. Адже вживання окремих видів наркотичних або токсичних речовин може мати наслідком залежність вже після першого їх прийому. Саме на цій особливості окремих наркотичних речовин і «розбудовується» наркобізнес.

У статті також обґрунтовано доцільність доповнення положень ст. 180 Кодексу України про адміністративні правопорушення такою кваліфікуючою обставиною, як вчинення правопорушення в забороненому, у тому числі громадському, місці. Це дозволить розмежувати кваліфікацію протиправних діянь за положеннями ст. 178 та ст. 180 Кодексу.

Оскільки батьки чи особи, які їх замінюють зобов'язані забезпечувати виховний процес щодо неповнолітніх дітей, то відстоюється позиція про потребу передбачити в окремій частині ст. 180 Кодексу можливість притягнення до відповідальності батьків, яким дитина-правопорушник була передана на виховання в порядку ст. 24-1 Кодексу, якщо замість справляння належного виховного впливу батьки довели свою дитину до стану сп'яніння.

Автори пропонують власну редакцію статті 180 Кодексу, в якій мають бути враховані визначені вище зауваження та вважають, що запропонована конструкція дозволить втілювати принцип індивідуалізації покарання шляхом його реалізації залежно від тяжкості (юридичних наслідків) протиправного діяння та суб'єктного складу правопорушення.

Ключові слова: неповнолітній, особа, яка не досягла повноліття, правове регулювання, відповідальність, санкції, правопорушення, кваліфікація.

The article analyzes the problems of legal regulation of administrative responsibility for bringing a minor to a state of intoxication. The authors point to the brevity of the provisions of Article 180 of the Code of Ukraine on administrative offenses and the presence of a number of legislative gaps that complicate administrative and legal qualification. In particular, it was noted that currently there is no unified vision of the concept of "minor" in the provisions of administrative legislation, and in various regulations this concept indicates a person aged 14–16 years or 16–18 years. The authors emphasize the expediency of using the term "minor", which should be understood as persons aged between 16 and 18 years, and suggest changing the content of Part 3 of Art. 184 of the Code.

In addition, it was noted that bringing a person who has not reached the age of majority to the state of narcotic intoxication causes more harm to the latter than bringing to the state of alcohol intoxication, and therefore should provide for a more severe punishment. After all, the use of certain types of narcotic or toxic substances can result in addiction even after the first intake. It is on this particularity of certain narcotic substances that the drug business is "built".

The article also substantiates the expediency of supplementing the provisions of Art. 180 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses by such a qualifying circumstance as the commission of an offense in a prohibited, including public, place. This will make it possible to distinguish the qualification of illegal acts according to the provisions of Art. 178 and Art. 180 of the Code.

Since parents or persons replacing them are obliged to ensure the educational process in relation to minor children, the position is defended that it is necessary to provide in a separate part of Article 180 of the Code for the possibility of bringing to justice parents to whom a child offender was transferred for upbringing in accordance with Art. 24-1 of the Code, if, instead of providing the proper educational influence, the parents brought their child to a state of intoxication.

The authors propose their own version of Article 180 of the Code, which should take into account the above-mentioned comments and believe that the proposed design will make it possible to implement the principle of individualization of punishment by implementing it depending on the severity (legal consequences) of the unlawful act and the subject composition of the offense.

Key words: minor, person under the age of majority, legal regulation, responsibility, sanctions, offenses, qualifications.

Питання правового регулювання застосування заходів адміністративної відповідальності традиційно виступають предметом наукових досліджень вітчизняних авторів. Адже зміна суспільних відносин вимагає зміни поглядів на попередження й припинення протиправних проявів, які переслідуються в адміністративному порядку. Існує й нагальна потреба удосконалення змісту правових норм, які визначають підстави, умови, порядок та особливості застосування заходів адміністративної відповідальності.

Кодекс України про адміністративні правопорушення є основним правовим документом, норми якого регулю-

ють питання адміністративної відповідальності. Але інтеграційні процеси, які попри військові дії активно реалізуються в нашій державі, вимагають і нових підходів до вирішення проблем правового регулювання, зокрема, перегляду тих норм, які спрямовані на охорону дитинства та застосування заходів адміністративної відповідальності до неповнолітніх осіб.

Кількість адміністративних правопорушень, що вчиняються особами, які не досягли віку адміністративної відповідальності чи належать до категорії неповнолітніх правопорушників, на жаль, традиційно є досить високою.

Причин, що сприяють їх девіантній поведінці є багато: низький рівень життя, безробіття та безпритульність, проживання на окупованій (деокупованій території), пост-травматичний синдром чи інші розлади психіки внаслідок бойових дій, проживання в соціально негативному середовищі, бажання самоствердитися, негативний приклад батьків та друзів тощо. Проте чимало протиправних проявів мають місце через стан сп'яніння, а доведення неповнолітнього до такого стану є самостійним адміністративним правопорушенням.

Але попри те, що закон вміщує окрему норму про відповідальність за доведення неповнолітнього до стану сп'яніння, її юридичний зміст наразі є недосконалим, що унеможлиблює належний правовий захист прав неповнолітніх, ускладнює роботу правозастосовчих органів та нівелює мету й призначення покарання.

Метою статті є здійснення аналізу діючого адміністративного законодавства, зокрема, положень ст. 180 Кодексу України про адміністративні правопорушення, щодо визначення особливостей та проблем правового регулювання адміністративної відповідальності за доведення неповнолітнього до стану сп'яніння.

Правове регулювання застосування заходів адміністративної відповідальності за втягнення осіб, які не досягли повноліття у протиправну поведінку завжди були на вістрі науки адміністративного права. Адже якісно проведена превентивна робота дає кращі результати, ніж застосування відповідальності, хоча й накладення співрозмірних та справедливих покарань за вчинені правопорушення також є важливим засобом недопущення вчинення протиправних діянь в майбутньому. Зокрема, свої наукові доробки в цьому напрямку мають такі фахівці як С. В. Веремієнко, О. В. Горбач, Т. О. Коломоєць, Є. Ю. Колосовський, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, Н. В. Лесько, В. О. Продаєвич, О. В. Ткаля, О. Л. Чернецький, Л. В. Шестак та ін. Але зазвичай дослідники аналізують проблеми правового регулювання саме відповідальності неповнолітніх, тобто складів протиправних діянь, в яких неповнолітні виступають суб'єктами. Разом з тим, не менш важливим є й питання правового регулювання тих протиправних проявів, при вчиненні яких неповнолітні виступають об'єктами посягання. Одним з таких правопорушень є діяння, передбачене положеннями ст. 180 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі за текстом – КУпАП) «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння» [1].

Названа норма КУпАП є досить лаконічною і визначає, що «доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх заміняють, або іншими особами – тягне за собою накладення штрафу від шести до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян». Здавалось би, що все досить просто. Разом з тим, зміст цієї норми викликає ряд запитань, які є важливими у процесі адміністративно-правової кваліфікації, сутність яких розглянемо нижче.

Перше питання, яке виникає у процесі правозастосовчої діяльності, це питання про те, хто може виступати об'єктом посягання даного протиправного діяння. Зміст названої статті дозволяє говорити, що це може бути неповнолітній. Але у Кодексі відсутнє єдине бачення того, хто ж визнається неповнолітнім, на що ми вже звертали увагу раніше [2, с. 49], оскільки положення ст. 12 КУпАП дають підстави стверджувати, що це особи у віці від 16 до 18 років, тоді як зміст ч. 3 ст. 184 КУпАП дозволяють віднести до цієї категорії порушників віком 14–16 років. Вважаємо, що доцільно дотримуватись загальноприйнятого правила, що застосовується і в інших галузях права (трудового, кримінального, цивільного), відповідно до якого неповнолітніми є особи у віці від 16 до 18 років. Це, зокрема, відповідає й нормам Закону України «Про охорону дитинства» [3]. Але таке розуміння, з іншого боку,

не дозволяє притягувати винних до відповідальності за доведення до стану сп'яніння особи, яка є малолітньою, тобто не досягла 16-річного віку. Хоча шкода від таких протиправних дій є очевидною. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне у ст. 180 КУпАП змінити опис прояву суб'єктивної сторони правопорушення і передбачити застосування заходів адміністративної відповідальності за доведення до стану сп'яніння не неповнолітнього, а «особи, яка не досягла повноліття». Така зміна створить, на наш погляд, належну правову підставу для притягнення до відповідальності за доведення до стану сп'яніння як неповнолітніх, так і малолітніх осіб.

Другою проблемою, яка може виникнути у ході адміністративно-правової кваліфікації, це визначення виду (а отже і тяжкості та шкідливих наслідків) сп'яніння, до якого було доведено особу, яка не досягла 18 років. Наразі аналіз адміністративного законодавства дозволяє виділяти декілька видів сп'яніння: алкогольне, наркотичне, токсичне. Всі вони завдають шкоди здоров'ю особи, але ступінь такої шкоди, на наш погляд, є різним, тому й потребує застосування різних за ступенем суворості адміністративних стягнень. Так, стан алкогольного сп'яніння, попри негативний вплив на несформований дитячий організм, не викликає звикання після першого вживання алкоголю, тоді як вживання окремих видів наркотичних або токсичних речовин може мати наслідком залежність вже після першого їх прийому [4]. Власне на цій особливості окремих наркотичних речовин і «розбудовується» наркобізнес у світі [5, с. 229]. Виходячи з цього, доречним буде передбачити відповідальність за доведення особи, яка не досягла повноліття до стану алкогольного сп'яніння частиною 1 ст. 180 КУпАП, а доведення до стану наркотичного чи токсичного сп'яніння – частиною 2 названої норми, якою передбачити застосування більш суворої санкції.

Ще однією проблемою застосування положень ст. 180 КУпАП є те, що наразі невирішеним залишається питання про те, як бути, якщо до стану сп'яніння особу, яка не досягла повноліття доводить інший неповнолітній суб'єкт. З одного боку, ст. 180 Кодексу не забороняє притягувати до відповідальності неповнолітніх. Проте положення ч. 2 ст. 13 даного нормативного акту не дозволяють говорити про реальну адміністративну відповідальність такого порушника, адже до останнього можуть бути застосовані тільки заходи адміністративного впливу, передбачені у ст. 24-1 КУпАП, які не є заходами відповідальності та не тягнуть за собою стану адміністративного покарання [1]. Вважаємо, що в таких ситуаціях до адміністративної відповідальності мають притягуватися батьки порушників, або особи, які їх заміняють, як це й передбачено у ст. 184 КУпАП. Проте аналіз цієї норми, зокрема, ч. 3 не дозволяє притягувати батьків до адміністративної відповідальності за невиконання обов'язків по вихованню дитини, якщо правопорушення, передбачене Кодексом, вчинила неповнолітня особа, оскільки у змісті ч. 3 ст. 184 КУпАП мова йде про неповнолітніх у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років. З урахуванням сказаного вважаємо, що варто ч. 3 ст. 184 КУпАП викласти у такій редакції: «Вчинення особою, яка не досягла вісімнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачена цим Кодексом, крім порушень, передбачених частинами третьою або четвертою ст. 173-4 цього Кодексу, – тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх заміняють, від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Як продовження попередньої проблеми, до питань, які можуть виникати у процесі адміністративно-правової кваліфікації діянь за ст. 180 КУпАП можна віднести і нормативну невизначеність того, як має кваліфікуватися діяння, якщо один неповнолітній довів до стану сп'яніння іншого у забороненому (наприклад, громадському) місці. Адже об'єктивно, тут можна говорити і про кваліфіка-

цію за ст. 180 Кодексу «Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння» і про наявність складу правопорушення, передбаченого ст. 178 КУпАП «Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді». З метою попередження неоднозначної кваліфікації відповідних протиправних проявів, доречно доповнити статтю 180 КУпАП частиною 3, в межах якої передбачити застосування заходів адміністративної відповідальності за доведення особи, яка не досягла вісімнадцятирічного віку, до стану алкогольного, наркотичного, токсичного чи іншого сп'яніння у заборонених, у тому числі громадських місцях. Тоді названа норма буде спеціальною по відношенню до положень ст. 178 КУпАП і кваліфікація та розмежування відповідних діянь не викликатиме труднощів у правозастосовчих суб'єктах.

Серед суб'єктів, які можуть вчинити адміністративне правопорушення, передбачене ст. 180 КУпАП, законодавець окремо називає батьків неповнолітнього. І це не випадково. Адже відповідно до положень ст. 51 Конституції України батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття [6]. Проте не завжди батьки на належному рівні виконують свої батьківські обов'язки, навіть тоді, коли таке зобов'язання накладається на них судом у зв'язку з протиправною поведінкою їх дитини, як це наприклад, передбачено п. 4 ст. 24-1 КУпАП – «передача неповнолітніх під нагляд батьків або осіб, які їх замінюють». На наш погляд варто передбачити в окремій частині ст. 180 КУпАП можливість притягнення до відповідальності батьків, яким дитина-правопорушник була передана на виховання в порядку ст. 24-1 КУпАП, якщо замість справляння належного виховного впливу батьки довели свою дитину до стану сп'яніння. Тобто не лише не забезпечили виховання, як це вимагає Конституція України, але й порушили ті зобов'язання, які покладені на них судом.

Оскільки в адміністративному праві відсутнє поняття співучасті, то у процесі кваліфікації діяння за ст. 180 КУпАП може виникнути питання і про те, чи вважається особа, яка не досягла повноліття і яку було доведено до стану сп'яніння учасником правопорушення і чи може за даних обставин застосовуватися положення п. 4 ст. 35 КУпАП «Обставини, що обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення» – вчинення правопорушення групою осіб. На наш погляд, вирішення цієї ситуації можливе у двох напрямках. Так, якщо неповнолітній чи малолітній, якого довели до стану сп'яніння інші особи добровільно погодився вживати відповідні речовини чи напої або ж виступав ініціатором їх вживання, то можна говорити про наявність зазначеної обтяжуючої обставини та кваліфікувати діяння як таке, що було вчинено групою осіб. Якщо ж неповнолітній (малолітній) виступав як жертва обману, психічного чи іншого насильства тощо, він не може вважатися учасником правопорушення, а виступає в якості потерпілого, відповідно й положення п. 4 ст. 35 Кодексу не можуть бути застосовані.

Наразі варто відзначити й обмеженість та відносну легкість покарань, які можуть бути застосовані до осіб, що вчинили протиправне діяння, передбачене у ст. 180 КУпАП. Це штраф у розмірі від шести до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто від 102 до 136 гривень, що є надзвичайно малою сумою для забезпечення належного карального впливу. Вважаємо за доцільне посилити відповідальність порушників шляхом збільшення розміру покарань принаймні за ч. ч. 2 і 3 даної норми та дозволити застосувати й інші адміністративні стягнення, наприклад, громадські роботи.

Таким чином, наразі застосування положень ст. 180 КУпАП викликає певні труднощі, подолання яких можливе за умови викладення положень названої норми в новій редакції, яка б відповідала вимогам сьогодення та враховувала тяжкість і шкідливість даного діяння, форму вини, бажання чи небажання потерпілого брати участь у його вчиненні тощо. Підсумовуючи вище викладене, вважаємо за доцільне ст. 180 КУпАП викласти у такій редакції:

Ст. 180. «Доведення до стану сп'яніння особи, яка не досягла вісімнадцяти років.

1. Доведення особи, яка не досягла повноліття до стану алкогольного сп'яніння її батьками чи особами, які їх замінюють, або іншими особами, – тягне за собою накладення штрафу від шести до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

2. Доведення особи, яка не досягла повноліття до стану наркотичного сп'яніння її батьками чи особами, які їх замінюють, або іншими особами, – тягне за собою накладення штрафу від восьми до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до п'ятдесяти годин.

3. Доведення особи, яка не досягла повноліття до стану наркотичного сп'яніння її батьками чи особами, які їх замінюють, або іншими особами у заборонених, в тому числі громадських, місцях, – тягне за собою накладення штрафу від дванадцяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до п'ятдесяти годин.

4. Доведення особи, яка не досягла повноліття до стану сп'яніння її батьками чи особами, які їх замінюють, яким неповнолітнього було передано на виховання в порядку ч. 4 ст. 24-1 цього Кодексу, – тягне за собою накладення штрафу від п'ятнадцяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Вважаємо, що така конструкція статті 180 КУпАП дозволить втілювати принцип індивідуалізації покарання шляхом його реалізації залежно від тяжкості (юридичних наслідків) протиправного діяння та суб'єктного складу правопорушення. Хотілось би також відзначити, що законодавець має більш детально опрацювати норми, які стосуються адміністративної відповідальності неповнолітніх та кваліфікації протиправних діянь, вчинених особами у віці до 18 років, оскільки саме в такий період відбувається становлення особи, формується її ставлення до правил громадського співжиття, поваги до держави та її органів.

Висновок. Підсумовуючи вище викладене, вважаємо за доцільне переглянути опис об'єктивної сторони адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 180 КУпАП шляхом заміни поняття «неповнолітній» на поняття «особа, яка не досягла повноліття»; розмежувати відповідальність за доведення особи до стану алкогольного та наркотичного або токсичного сп'яніння; як кваліфікуючу обставину визначити вчинення відповідного діяння у забороненому (у тому числі громадському) місці; окремою частиною передбачити відповідальність батьків, яким неповнолітнього було передано на виховання в порядку реалізації положень ч. 4 ст. 24-1 КУпАП, за доведення неповнолітнього до стану сп'яніння. Реалізація названих та інших заходів дозволить диференційовано підходити до питань застосування покарання до винних осіб та сприятиме практичному втіленню в життя принципів справедливості й співрозмірності під час притягнення до адміністративної відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 02.03.2021).
2. Веремієнко С. В., Шестак Л. В. Адміністративна відповідальність неповнолітніх: проблеми правового регулювання та шляхи їх вирішення. Актуальні проблеми юридичної науки та практики. 2018. №1(4). С. 47–51.

3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 року в редакції Закону України від 05.10.2023. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2001, № 30, ст. 142. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> (дата звернення 03.12.2023).
4. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори: Закон України від 15.02.1995 року. В ред. Закону України від 17.09.2023. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1995, № 10, ст. 60. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 03.12.2023).
5. Соловей В.В. М. Міжнародна практика та зарубіжний досвід запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Серія «Право», Вип. 78. Ч. 2. С. 228–233.
6. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. В ред. Закону України від 01.01.2020. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 03.12.2023).